

Рюриковичі та династія Пшемислідів у XI–XIV ст.

<http://likbez.org.ua/ua/ryurikovichi-i-dinastiya-pshemyslidov-v-xi-xiv-vv.html>

Утвердження у ключових міських осередках на шляху «із варяг у греки» впродовж IX–X ст. скандинавських конунгів – засновників династії, з часом відомої як Рюриковичі, дало подальший поштовх до розширення їхніх володінь як на схід від цього магістрального напрямку, так і на захід – у землі дулібів та карпатських хорватів, остаточно підкорених 981 р. київським князем Володимиром Святославовичем (979–1015). Так межі його держави тепер сягали прикордонних володінь інших двох нових династій так званої «Молодшої Європи» – угорських Арпадів та чеських (богемсько-моравських) Пшемислідів. Тому 997 р. літописець недвозначно вказав, що «[...] и бѣ жива с князи вколными его миромъ с Болеславомъ Ладьскимъ и съ Стефаномъ Оугорьскимъ и съ Сѣндроникомъ Чьшкимъ и бѣ миръ межи има и любы».

Зноємська романська ротонда св. Катерини XI ст.

Середньовічна держава Пшемислідів, умовно названа істориками Чеською (також доволі умовний термін, адже керівна династія у X – на початку XIV ст. володіла не лише безпосередньо Чехією – Богемією, а й Моравією, Хебом, Австрією, Каринтією, Крайною, Штирією частково Сілезією, а впродовж короткого часу на початку XIV ст. навіть окремими землями П'ястів і Арпадів) у зв'язку з етнічним походженням династії та місцем локалізації їхньої головної резиденції – Праги, постала на рубежі IX–X ст. на фундаментах так званої *Великоморавської держави*, зруйнованої внаслідок нашествия номадів-мадярів та внутрішньої кризи.

Кирило-Мефодіївська літургійна та писемна традиція IX ст., ротондальна архітектура, слов'янські засади державотворення, найкраще проявлені там за часів короля Святоплука (871–894?), не лише перейшли у спадок до перших князів Пшемислідів, а й поряд з болгарськими успішно «експортувалися» до інших, головно, сусідніх слов'янських *gentes*, зокрема у складі володінь Рюриковичів після хрещення тих 988 р. Серед вельми поширених – культ перших чеських святих Вацлава I (907–935/36) та його бабці Людмили (860–921).

Нетривалий спільний кордон між обома у Передкарпатті, що зник на початку XI ст. внаслідок активної зовнішньої політики Болеслава I Хороброго (966–1025) з [династії П'ястів](#), дозволив все ж налагодити матримоніальні, торговельні й військово-політичні зв'язки, що зберігали тяглість до XIII–XIV ст. Місію своєрідних трансферів інформації в обидва боки взяли на себе в XI–XII ст. головно ченці із заснованих на слов'янській літургії монастирів у Сазаві і Зноймо. Відтак контакти із київськими чернечими осередками до середини XII ст. були доволі жвавими. Це мабуть визначало й міждинастичну політику.

Печатка чеської королеви Кунегунди Ростиславівни

Впродовж XI–XIII ст. із різним ступенем достовірності нотується [5–6 двосторонніх шлюбів](#) Рюриковичів із Пшемислідами Чехії (Богемії) і Моравії. Мабуть, саме чеського походження, можливо – донькою князя Болеслава III (955–

1037), була одна із N дружин київського князя Володимира, котра народила йому сина Судислава (1014–1063), носія дуже поширеного в землях Пшемислідів і зовсім невластивого для династії Рюриковичів імені. За брненського князя Вратислава (1113–1156) 1132 р. було видано N доньку на той момент вже покійного колишнього теребовлянського князя Василька Ростиславовича (1066–1124/25). Інша версія пов'язує її батьківство з київським князем Ярополком Володимировичем (1082–1139). На доньці тоді вже покійного оломоуцького князя Оттона II (1085–1126) Євфимії (1115–?) близько 1143/44 р. одружився тогочасний новгородський князь Святополк Мстиславович († 1154). Не виключеною, хоча й дискусійною, є версія укладеного 1149 р. шлюбу N доньки чеського короля Владислава II (б. 1110–1174) із наступним новгородським князем Ярославом Ізяславовичем (1132 – між 1173-1180). Найбільш вірогідним є саме чеське коріння Марії (б. 1158–1205/06), першої дружини великого владимирського князя Всеволода Юрійовича, прозваного *Велике гніздо* (1154–1212). Заміж за чеського короля Пшемисла II Оттокара (1231–1278) 25 жовтня 1261 р. вийшла донька колишнього галицького князя, а не раніше 1247 р. – [господаря Мачви](#), Ростислава Михайловича († після 1264) Кунегунда (1245–1285).

Сазавський монастир XI ст. на слов'янській літургії, закладений св. Прокопом (сучасний стан)

Родинні зв'язки вочевидь торкнулися не тільки вінченосних осіб, а й боярського середовища. З високою вірогідністю одіозного, наближеного до [королівського двору Арпадів](#) галицького вельможу Судислава († після 1234) можна віднести до представників чеського за походженням роду Лудан, відомого в Угорському королівстві з XI ст. Представники цього сімейства, тісно споріднені з родом Гонт-Пазнан, від XII ст. систематично брали участь в дипломатичних та військових кампаніях в землі Рюриковичів.

Перманентними з огляду на відсутність від початку XI ст. постійного спільного кордону були й двосторонні військово-політичні конфлікти. Так 1145 р., висуваючи претензії до угорського престолу, підтримку чеського короля Владислава II отримав [князь-бастард Борис \(1113–1154\)](#) – син доньки Володимира Всеволодовича, прозваного *Мономахом* (1053–1125) Євфимії (1099–1139) від, мабуть, зв'язку з рідним братом короля Коломана, прозваного

Книжником (1095–1116), герцогом Алмошем (1075–1127). Під час боротьби за київський престол впродовж 1148–1152 рр. князь Ізяслав Мстиславович (1097–1154), окрім угорського короля й польських князів не раз просив допомоги й чеських родичів. Лише 1149 р., [повертаючись із II Хрестового походу](#), таку підтримку, мабуть, йому надав той же Владислав II. Невідомі за складом й походженням «Чехи и Морава» кілька разів занотовані в літописах 1214 і 1219 рр. поряд з угорськими військами й загонами галицьких бояр – суперниками волинських претендентів на галицький престол.

Вацлав II, чеський та польський король, син Кунегунди Ростиславівни

Втім, найзнаменитішими з огляду на русько-чеські військові контакти середини – другої половини XIII ст. є, проведені на тлі боротьби за спадщину династії Бабенбергів (976–1246) майбутнім королем Русі [Данилом Романовичем](#) (1201–1264) та його сином Левом (б. 1224/25–1301) при підтримці краківсько-сандомирського й опольського князів Болеслава Сором'язливого (1226–1279) і Володислава (1225–1281/82), відповідно, так звана *Опавська кампанія* літа 1253 р. та, при участі головно військ угорського короля Бели IV (1235–1270), – *Штирійська*, що увінчалася 12 липня 1260 р. генеральною битвою біля Крессенбрунн. [Duces Rutenorum](#) (Лев і Мстислав Даниловичі, а також вочевидь Володимир Василькович) відомі й з текстів чесько-угорських угод, укладених 3 липня 1271 р. під Братиславою і 14 липня того ж року у Празі. Присутність військ Лева Даниловича у битві на Моравському полі 26 серпня 1278 р., де чеський король Пшемисл II Оттокар та німецький імператор Рудольф I Габсбург (1218–1291) остаточно вирішували поділ спадщини Бабенбергів, досі дискусійне. Втім про відправлення напередодні чеських послів до Романовичів – чітко відомо з джерел (Pardus, filius Neplach, qui venit de Russia). І хоча чеський володар у цій битві загинув, кров Рюриковичів продовжувала текти в жилах його нащадків, певною мірою впливаючи на стосунки з руськими володарями.

Так, внучатий племінник «за кужелем» Лева Даниловича король Чехії Вацлав II (1271–1305) вже у статусі краківського князя (з 1290 р.) 1299 р. приймав свого дядька у Брно, вочевидь за наслідками часткового поділу земель П'ястів 1290–1292 рр., коли Романовичі набули Люблінську землю та зріклися претензій на Краків. Це була не перша зустріч. Інтереси обох династій у землях П'ястів допомогли Вацлаву II стати королем Польщі (1300–1305), а свого сина Вацлава III (1289–1306) 1301 р. номінувати на короля Угорщини. Відповідно бабцею та матір'ю останніх обох була Кунегунда, донька руського князя Ростислава Михайловича – «за кужелем» племінника Данила Романовича, що додає чеській історії цього найславетнішого, хоча й короткого проміжку часу пікантності з «українським присмаком».